

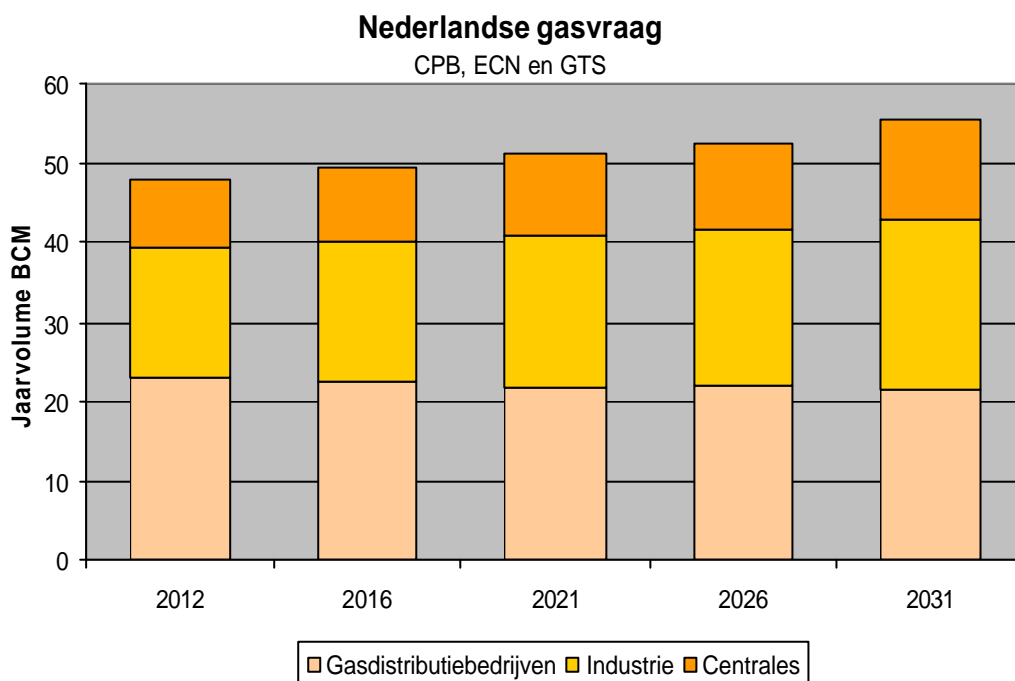
Bijlage 1

Voortgangsrapportage Gasrotonde 2011

1. De ontwikkeling van de vraag en de geboekte resultaten

A. De vraag naar gas in Nederland

Gas voorziet in bijna de helft van de primaire energie in Nederland en blijft ook de komende decennia van groot belang voor de Nederlandse energievoorziening, zoals blijkt uit de nog steeds groeiende vraag naar gas:

Bron: Rapportage Voorzieningszekerheid Gas 2011 van GTS.

Zeker op middellange termijn (tot 2030) blijft gas een belangrijke energiebron:

- Er is wereldwijd nog genoeg gas voor vele decennia aanwezig, onder andere door de opkomst van onconventioneel gas. Bij de huidige productie kunnen de bewezen reserves nog 58 jaar in de vraag voorzien. De onbewezen reserves zijn naar verwachting voldoende voor de komende 250 jaar. Daarbij is nog geen rekening gehouden met de ontwikkeling van onconventioneel gas. Gas is tevens relatief goedkoop. Het gebruik van gas is dan ook goed voor de voorzieningszekerheid en de betaalbaarheid.
- Gascentrales vormen een natuurlijke combinatie met hernieuwbare energie omdat ze flexibel inzetbaar zijn. Gascentrales kunnen bij uitstek voorzien in reservecapaciteit voor elektriciteitsopwekking uit

wind en zon, omdat gascentrales relatief gemakkelijk en goedkoop kunnen op- en afregelen.

- Gas is de schoonste fossiele brandstof. Een gascentrale stoot per geproduceerde kWh veel minder CO₂ uit dan een kolencentrale. Bij een stijgende CO₂-prijs zijn gascentrales dan ook rendabeler dan kolencentrales.

Investerings gasgestookte elektriciteitscentrales groeien

Dat de vraag naar gas blijft toenemen, blijkt ook uit veel (voorgenomen) initiatieven vanuit de markt om in gasgestookte elektriciteitscentrales te investeren. Dit versterkt niet alleen de positie van Nederland als gasland, maar past ook binnen en draagt bij aan de vermindering van emissies vanuit de Nederlandse energiehuishouding. Overigens is de trend naar een grotere inzet van gas in elektriciteitscentrales ook in andere Europese landen zichtbaar. Dit is mede ingegeven door de mogelijkheid om gascentrales flexibel in te zetten om de wisselende beschikbaarheid van duurzame energie op te vangen.

Project	Investeerders	Status	Ingebruik-name	Elektrisch vermogen
Nieuwbouw Sloecentrale	Delta EDF (Energie de France)	in bedrijf	2009	870 MW
Maasstroom centrale	Intergen	in bedrijf	2010	428
Maxima Centrale	Electrabel	in bedrijf	2010	880 MW
Nieuwbouw Centrale Moerdijk II	Essent	in aanbouw	2011	430 MW
Nieuwbouw centrale Enecogen Europoort	Eneco (50%) Dong Energy (50%)	in aanbouw	2011	870MW
Modernisering Clauscentrale B	Essent	in aanbouw	2012	van 640 MW naar 1275 MW
Nieuwbouw WKK Diemen 34	Nuon	in aanbouw	2012	435 MW
Hemweg 9	Nuon	in aanbouw	2012	435 MW
Magnuscentrale	Nuon	in aanbouw	2012	1311 MW
Modernisering Clauscentrale A	Essent	in voorbereiding	2016	van 640 MW naar

				1350 MW
--	--	--	--	---------

Bron: schema is samengesteld uit openbare bronnen.

B. Geboekte resultaten

In de Gasrotondebrief van twee jaar geleden zijn drie uitdagingen geformuleerd ter versteviging van de Nederlandse positie op het gebied van gas en het leggen van een fundament waardoor, ook bij teruglopende eigen productie, Nederland een spilfunctie in de Noordwest-Europese gasmarkt blijft vervullen. Ons land kan daardoor, nu en in de toekomst, haar huidige positie en natuurlijke concurrentievoordelen op het gebied van gas zo goed mogelijk benutten en verzilveren. Deze uitdagingen hadden betrekking op:

- de tijdige beschikbaarheid van transportcapaciteit;
- de aanwezigheid van flexibiliteitsmiddelen; en,
- de diversificatie van bronnen en aanvoerroutes.

De uitdagingen zijn geconcretiseerd in acht beleidsacties. Onderstaand wordt weergegeven wat ten aanzien van die acties is bereikt.

1) *Samen met het bedrijfsleven*

In de Gasrotondebrief is de oprichting van het Overlegplatform Gasrotonde aangekondigd. Dit platform is geen adviesorgaan, maar dient als plek voor afstemming en het bespreken van nieuwe initiatieven en strategische vraagstukken tussen bedrijfsleven en overheid. Hiervoor zijn vier werkgroepen in het leven geroepen: “The roadmap of gas and the Gas Hub”, “A shared gas communication strategy”, “International positioning of the Gas Hub” en “The Dutch mining climate”.

De werkgroepen zijn verschillende malen bijeengekomen en hun resultaten zijn tijdens een bijeenkomst van het Overlegplatform Gasrotonde in november 2010 besproken. Vervolgens is besloten dat de werkgroepen “The Dutch mining climate” en “A shared gas communication strategy” hun werkzaamheden voortzetten¹.

Resultaat: Mede door de bevindingen van de Werkgroep “A shared gas communication strategy” zijn bedrijven actiever een bijdrage gaan leveren aan de Europese discussies over de energiemix. Vanuit dit perspectief is in het Energierapport 2011 ruim aandacht gegeven aan de rol van gas voor onze samenleving en economie, en het belang van gas voor het verduurzamen van de energieuishouding.

Als follow-up van de werkgroep “The Dutch mining climate” wordt onderzocht hoe de opsporing en winning van de nog aan te tonen

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gas/nieuws/2010/12/08/gasrotonde-in-nederland-samen-verder-uitbouwen.html> Deelnemers Overlegplatform: APX-Endex, Clingendael, Delta, DONG Energy, EBN, ECN, EDI, Eneco, ExxonMobil, Fluxys, GasTerra, Gasunie, GDF SUEZ, GTS, NUON, RWE-Essent, Shell, TAQA Energy en TNO.

gasvoorkomens en de winning van de nog resterende gasreserves in reeds aangetoonde gasvoorkomens in technische en economische zin verder kan worden bevorderd.

2) *Bevorderen marktwerking en integratie Noordwest-Europese gasmarkt*

Werking binnenlandse gasmarkt

Door een wijziging van de Gaswet zijn per 1 april 2011 maatregelen, die de werking van de Nederlandse gasmarkt verbeteren, in werking getreden. Door de maatregelen ontstaat er één binnenlandse markt voor gas in plaats van gescheiden deelmarkten voor laagcalorisch en hoogcalorisch gas (kwaliteitsconversie), kan iedere marktpartij zelf bijdragen aan het in balans houden van het gastransportnet (een marktgebaseerd balanceringsregime) en kan een koper van gas zelf bepalen wat hij met zijn gas doet, verbruiken of doorverkopen (verhandelbaarheid gas).

Daarnaast is per 1 juli 2011 een wijziging van de Regeling tariefstructuren en voorwaarden gas in werking getreden met als doel het bevorderen van de beschikbaarheid van grensoverschrijdende transportcapaciteit².

Resultaat: De maatregelen ter verbetering van de werking van de gasmarkt zijn door marktpartijen goed ontvangen en de eerste resultaten zijn positief, de liquiditeit van de Nederlandse gasmarkt is duidelijk toegenomen.

Ontwikkeling van de gashandel in Nederland

Ook in 2010 vertoonde de Title Transfer Facility (TTF) een forse groei, dit mede als gevolg van de commerciële integratie van de markten voor laag- en hoogcalorisch gas. Marktpartijen leverden in 2010 een volume van 33,8 miljard m³ aardgas, een stijging van 25% ten opzichte van 2009. Het totaal op de TTF verhandelde volume steeg eveneens, naar bijna 115 miljard m³. Het grootste aantal handelaren dat op één dag actief was bedroeg 83, terwijl dat er in 2009 71 waren.

	Verhandeld volume	Geleverd volume	Max aantal handelaren op 1 dag
	miljard m ³	miljard m ³	
2008	65,4	20,3	62
2009	82,2	27	71
2010	114,8	33,8	83
Toename in miljard m ³ '09 → '10	32,6	6,8	
Procentuele toename '09 → '10	39,7%	25,2%	

Bron: GTS, Rapport voorzieningszekerheid gas 2011

De groei zette zich, mede als gevolg van de inwerkingtreding van het nieuwe balanceringsregime per 1 april 2011, door in 2011. Eenzelfde beeld is te zien

² Regeling van 3 mei 2011 tot wijziging van de Regeling tariefstructuren en voorwaarden gas, Staatscourant 2011, 7740.

bij de aan de TTF gekoppelde beurs van APX-Endex. Daardoor wordt de gasmarkt meer liquide en krijgen handelaren meer mogelijkheden om hun portfolio samen te stellen.

Als gevolg van de sterke ontwikkeling is de rating van de TTF in de zogenaamde ICIS Heren Tradability Index nu gelijk aan die van het Britse NBP, de grootste handelsplaats in Europa. De andere Europese gashubs blijven hierbij nog duidelijk achter.

Resultaat: De ontwikkeling, die de TTF laat zien als gevolg van de introductie van het nieuwe balanceringsregime, vertaalt zich door naar de aan de TTF gekoppelde spotmarkt van APX-Endex, waar de dag-vooruit en de binnen-de-dag markten record na record breken voor wat betreft verhandeld volume en het aantal transacties³. De liquiditeit van de markt groeit dus sterk. Overigens laat niet alleen de spotmarkt een groei zien, dat geldt ook voor de aan de TTF gekoppelde futures-markt van APX-Endex. Daar was in augustus 2011 al meer gas verhandeld dan over geheel 2010⁴. Ook dit geeft aan dat de markt aan liquiditeit wint.

De Noordwest-Europese markt en de regionale samenwerking

De dialoog met de landen in Noordwest-Europa om onze regionale gasmarkt gezamenlijk verder te ontwikkelen en te integreren, wordt steeds intensiever gevoerd. Samen met Duitsland, België, Luxemburg en Frankrijk wordt in het Pentalaterale Gas Platform gewerkt aan vraagstukken op het gebied van voorzienings- en leveringszekerheid en op het gebied van marktaangelegenheden. Hierbij zijn ook netbeheerders en toezichthouders betrokken.

Resultaat: De regionale samenwerking in het kader van het Pentalaterale Gas Platform heeft geleid tot een eerste analyse van de verschillen in balanceringsregime's en allocatiemechanismen. Voor wat betreft voorzienings- en leveringszekerheid is onder andere in kaart gebracht wat een mogelijke verstoring in de gasaanvoer vanuit Noorwegen zou betekenen voor onze regio. Daarmee zijn eerste stappen gezet op weg naar een meer structurele en inhoudelijke regionale samenwerking.

Na de voortvarende start in 2008 en 2009, is de voortgang van het proces minder snel gegaan dan gewild. Dit komt eerst en vooral door de forse aandacht die in alle betrokken landen, ook in Nederland, moest worden gegeven aan het derde pakket en de Verordening leveringszekerheid aardgas. Dit is ten koste gegaan van de capaciteit die beschikbaar kon worden gesteld voor de activiteiten van het Pentalaterale Gas Platform. Inmiddels hebben de deelnemende landen besloten om de samenwerking weer te intensiveren en de inhoudelijke agenda verder uit te werken.

³ Persbericht APX-Endex "APX-Endex Gas NL (TTF) Spot Reaches Market Records" 26 september 2011.

⁴ Persbericht APX-Endex "TTF Gas Futures Market Volume Surpasses The Total Volume Of 2010: New Contracts Launched", 26 augustus 2011.

Een andere regionale ontwikkeling is dat Gasunie (Nederland) en Fluxys (België) in april 2011 een intentieverklaring hebben getekend om de mogelijkheden voor grensoverschrijdende samenwerking te verkennen. De verkenning betreft primair de ontwikkeling van grensoverschrijdende diensten. Het doel is het vrije verkeer van aardgas verder te stimuleren en de werking van de gasmarkt te verbeteren, twee centrale doelstellingen in het Europese energiebeleid.

Resultaat: Samenwerking tussen Gasunie en Fluxys biedt goede kansen voor beide landen om de huidige positie in de internationaliserende energiemarkt verder te versterken en in te spelen op wijzigingen in de aardgasstromen.

3) *Optimale benutting eigen energiebronnen*

Het kleineveldenbeleid

Het maximaal benutten van onze nationale bodemschat aardgas (het Groningenveld en de kleine velden) is een belangrijke doelstelling van de gasrotondestrategie. Hieraan wordt invulling gegeven met het kleineveldenbeleid, dat is verankerd in de Gaswet via de afnameplicht van GasTerra en de inname- en transportplicht van GTS. Een ander belangrijk onderdeel van het kleineveldenbeleid is het risicodragend deelnemen door EBN B.V. in opsporings- en winningsactiviteiten.

EBN B.V.

De voornaamste wettelijke taak van EBN is het risicodragend deelnemen in opsporings- en winningsactiviteiten onshore en offshore middels het sluiten van overeenkomsten van samenwerking met houders van opsporings- en winningsvergunningen. Daarnaast houdt EBN een belang van 40% in GasTerra. De basis voor deze publieke taken is de Mijnbouwwet. Voor het verrichten van andere activiteiten dan die ter uitvoering van de wettelijke taken heeft EBN beperkt ruimte. Dergelijke activiteiten moeten nauw verwant zijn aan de publieke taken, niet in de weg staan aan een goede uitvoering van die publieke taken en mede het algemeen belang van het energiebeleid dienen.

Getroffen maatregelen

In 2010 zijn maatregelen getroffen om de tendens van dalende gasproductie uit de kleine velden, in het bijzonder op het continentaal plat, te beperken:

- de investeringsaftrek voor investeringen in nieuwe marginale gasvoorkomens offshore;
- het convenant met mijnbouwondernemingen om gebieden offshore waarvoor een winningsvergunning is verleend zelf actief te benutten of anders aan derden ter beschikking te stellen;
- een bevoegdheid in de Mijnbouwwet voor de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie om vergunningsgebieden te verkleinen

met die delen waar de vergunninghouder geen activiteiten verricht of zal verrichten.

Resultaat: Gestegen productie

De Nederlandse gasproductie is in 2010 ten opzichte van 2009 met 16,5% gestegen, vooral als gevolg van een koude winter in 2010. Dat blijkt uit het Jaarverslag 2010 over delfstoffen en aardwarmte in Nederland, dat door TNO Bouw en Ondergrond is samengesteld⁵. De totale gasproductie op het Nederlandse territorium en het Nederlandse deel van het continentaal plat kwam in 2010 uit op 85,9 miljard m³ (73,7 miljard m³ in 2009). De productie uit het Groningenveld steeg met 35% tot 53,7 miljard m³. Daarentegen nam, conform de prognose, de productie uit de kleine velden op het Nederlandse territorium en op het continentaal plat af⁶.

De Nederlandse gasproductie (in miljarden m³) in de afgelopen jaren:

	2008	2009	2010
Productie			
Groningenveld	43,5	39,7	53,7
Kleine velden onshore	11,2	10,6	10,2
Kleine velden offshore	25,2	23,4	22,1
<i>Productie totaal</i>	<i>80,0</i>	<i>73,7</i>	<i>85,9</i>

Bron: "TNO, Jaarverslag Delfstoffen en Aardwarmte in Nederland".

In Nederland en op het Nederlandse deel van het continentaal plat zijn nog substantiële, potentieel winbare hoeveelheden gas aanwezig. Een deel daarvan is reeds ontdekt en aangetoond en al dan niet in productie genomen; een ander deel moet nog worden opgespoord en aangetoond. Met inachtneming van onzekerheden ten aanzien van de economische situatie, technische mogelijkheden en technologische en innovatieve ontwikkelingen, wordt het exploratiepotentieel onshore geschat op 60 – 150 miljard m³. Offshore komt het exploratiepotentieel uit op 80 – 200 miljard m³. Om dit exploratiepotentieel te kunnen omzetten in aangetoonde reserves zijn exploratieboringen nodig. In 2010 waren dat er 3 onshore en 7 offshore.

Resultaat: Gasbaten

De Nederlandse aardgasproductie vormt een belangrijke bron van inkomsten voor de Staat. Via dividenden, vennootschapsbelasting en vooral via de afdrachten voor verleende vergunningen deelt de Staat fors mee in de

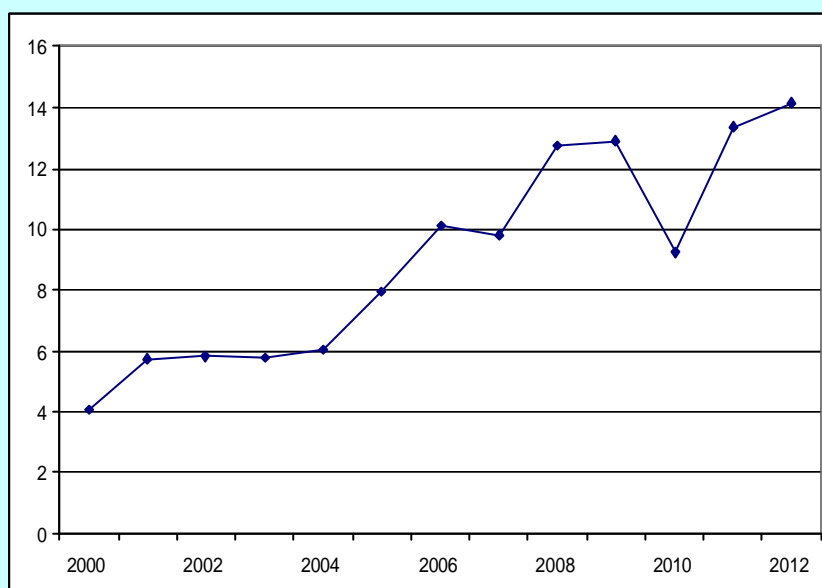
⁵ Delfstoffen en aardwarmte in Nederland; Jaarverslag 2010.

⁶ Cijfers uitgedrukt in standaard kubieke meters (referentiecondities 15°C en 101,325 kPa).

inkomsten die met de winning en verkoop van het Nederlandse aardgas worden behaald. Daarbij valt op te merken dat de inkomsten voor de Staat fluctueren over de afgelopen decennia. Zo bedroegen de aardgasbaten rond 1970 minder dan €500 mln, was dit rond 1985 opgelopen tot bijna €8 mld om vervolgens weer terug te zakken tot ca. €4 mld in het jaar 2000. Voor 2012 wordt de omvang van de aardgasbaten geraamd op ca. €14 mld, het hoogste bedrag tot op heden. De verwachting is dat de aardgasbaten in de komende jaren zullen afnemen als gevolg van de afnemende Nederlandse gasproductie

Aardgasbaten (inclusief vpb) in mr. euro. Realisaties 2000-2010, ramingen 2011-2012

4) Voorzieningszekerheid en het bevorderen van investeringen

Bij Gasrotonde-gerelateerde investeringen moet onderscheid worden gemaakt tussen investeringen die worden gedaan als uitvloeisel van wettelijke taken (gereguleerde investeringen) en overige investeringen (vaak zijn dit niet-gereguleerde investeringen of investeringen waarvoor een ontheffing kan worden aangevraagd). In de kern komt het verschil er op neer dat bij gereguleerde investeringen de tarieven voor het gebruik worden bepaald door de NMa. Bij niet-gereguleerde investeringen worden de tarieven bepaald door vraag en aanbod in de markt.

In Nederland worden de gereguleerde investeringen eerst en vooral gedaan door de netbeheerders. Daarvan zijn de investeringen van de beheerder van het landelijke gastransportnet (GTS) het meest zichtbaar, ook omdat zij vaak aan de Gasrotonde worden verbonden. Investeringen door marktpartijen

vallen in de regel in het niet-gereguleerde domein. Voor LNG-installaties en gasopslagen moet dan vaak wel een ontheffing worden aangevraagd.

Investerings in het landelijk gastransportnet

Met de wet van 2 december 2010 tot wijziging van de Gaswet en de Elektriciteitswet 1998⁷ is ook een belangrijke bijdrage geleverd aan het investeringsklimaat voor gasnetwerken. Door netbeheerders in een eerder stadium duidelijkheid te geven over voorgenomen investeringen, wordt een belangrijke drempel om te investeren in de aanleg of uitbreiding van netten weggenomen.

Als gevolg van deze wijziging beoordeelt de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie of de aanleg of uitbreiding van het landelijke gastransportnet nuttig en noodzakelijk is. De beheerder van het landelijke gastransportnet heeft dan zekerheid vooraf dat hij de efficiënte kosten verbonden aan de uitbreiding, inclusief een redelijk rendement, via de door de NMa vast te stellen tarieven kan terugverdienen. Dit bevordert de besluitvorming over de uitbreiding van het transportnet. Hierdoor kan mogelijke congestie in het netwerk snel worden verholpen. De NMA heeft in dit proces een adviesrol.

Sinds 2005 heeft GTS ter invulling van haar wettelijke taak (art. 10 en 10a van de Gaswet) drie zgn. *Open Seasons*⁸ gehouden:

Periode	Project	Gasunie / GTS deelname (in miljoen €)	Totale kosten (in miljoen €)
2005 - 2011	1 ^e Open Season	1.070	1.070
2007 - 2013	2 ^e Open Season	546	546
2010-14	3 ^e Open Season ⁹ ; Nederlandse deel	495	495
2004 - 2014	Additioneel totaal ¹⁰	876	876

In deze Open Seasons is de markt gevraagd om de extra behoefte aan gastransportcapaciteit kenbaar te maken. Deze is vervolgens in langjarige contracten met netgebruikers (de shippers) vastgelegd. Op basis van de ontwikkelingen van de afgelopen jaren kan worden geconstateerd dat er veel entrycapaciteit op de grens is gecontracteerd, een toename van ca. 60% in de laatste twee jaar, waardoor nieuw gasaanbod naar Nederland kan komen. Verder bedraagt de lengte van het (hoofd)transportnet thans 12.050 kilometer.

⁷ Staatsblad 810.

⁸ Marktpartijen moeten met vaste regelmaat kunnen inschrijven op uitbreiding van de transportcapaciteit. GTS is daarom verplicht tenminste elke twee jaar een open inschrijving ('open season') te organiseren voor uitbreiding van transportcapaciteit. Deze open seasons dienen voor grensoverschrijdende aangelegenheden te worden afgestemd met de relevante netbeheerder(s) in het buitenland.

⁹ Gezamenlijk Open Season Nederland en Duitsland (zogenoeten "Integrated Open Season").

¹⁰ Onder andere Piekstikstofinstallatie Heiligerlee.

Resultaat: In 2009 en 2010 is 275 km toegevoegd in het kader van het project 'Noord-Zuid Route'. Nog eens 210 km is in voorbereiding of aanleg. Ook de distributienetten zijn in de afgelopen 2 jaar uitgebreid, zie onderstaande tabel.

	2009	2010	Wijziging 2009-2010
Lage druknet	94.671 km	98.808 km	+4,4%
Midden- en hoge druknet	23.350 km	24.371 km	+4,4%

Bron: Cijfers zijn ontleend aan het rapport 'Energie in Nederland 2011', uitgegeven door Energiened.

Methodebesluit landelijk gastransportnet

Recent heeft de NMa nieuwe methodebesluiten voor de gereguleerde taken van GTS vastgesteld. Hiermee komt een einde aan een periode van onzekerheid over de transporttarieven die GTS in rekening mag brengen, en kan GTS verder werken aan het verzekeren van voldoende transportcapaciteit van blijvend goede kwaliteit. In vergelijking met het vorige methodebesluit zullen de tarieven, en daarmee de inkomsten voor GTS, lager zijn. Dit kan gevolgen hebben voor de financiële positie van Gasunie. Een mogelijke oplossing ligt in de minderheidsprivatisering, die het kabinet in het Energierapport 2011 heeft aangekondigd.

Toenemende flexibiliteit

De aanwezigheid van flexibiliteitsmiddelen is van belang voor het opvangen van zowel kortdurende (binnen de dag) als van langdurige (over de seizoenen) wisselingen in de gasvraag. Thans voorziet het Groningenveld nog voor een belangrijk deel in het opvangen van deze wisselingen, maar bij voortdurende productie wordt dit langzaam minder. Aanvullende flexibiliteitsmiddelen voor zowel het opvangen van kortdurende als van langdurige wisselingen zijn dan ook nodig.

In de Gasrotondebrieff heeft de toenmalige minister van Economische Zaken aangegeven dat verzoeken van EBN om deel te mogen nemen in een gasopslag, zoals die in Bergermeer, welwillend zullen worden beoordeeld, als dat in het licht van het algemeen belang van het energiebeleid de gewenste totstandkoming van gasopslagen ondersteunt. Dit heeft ertoe geleid dat EBN voor een bedrag van €326 mln deelneemt in Gasopslag Bergermeer.

Resultaat:

- Begin 2011 heeft Gasunie de gasopslag Zuidwending in bedrijf genomen. Deze opslag bestaat uit vier ondergrondse cavernes die ieder een omvang van 50 miljoen m³ hebben en zal vooral worden ingezet voor het

opvangen van kortdurende schommelingen in de gasvraag. Naast Gasunie ontwikkelt ook Nuon cavernes voor gasopslag in Zuidwending.

- Gasopslag Bergermeer is een zeer grote gasopslag in de regio Alkmaar die volgens planning in 2014 operationeel kan zijn. Deze gasopslag, één van de grootste van Europa, zal een belangrijke bijdrage leveren aan de voorzieningszekerheid in Noordwest-Europa. Begin 2012 wordt de bodemuitspraak van de Raad van State verwacht inzake een aantal beroepen dat is ingesteld tegen de definitieve besluiten voor dit project.

De onderstaande tabel bevat een overzicht van de (geplande) ondergrondse bergingen die aangesloten zijn op het Nederlandse gasnetwerk of dicht tegen de Nederlandse grens aan liggen.

	Type	In bedrijf	Calorische waarde	Productiecapaciteit	Werkgasvolume (in miljarden m ³)
NAM - Norg	Gasveld	1995	G	51 mln m ³ /dag	3
NAM - Norg	Gasveld, uitbreiding	2012-2015	G	30 mln m ³ /dag	
NAM - Grijskerk	Gasveld	1995	H	55 mln m ³ /dag	1,5
TAQA - Alkmaar	Gasveld	1995	G	36 mln m ³ /dag	0,5
Gasunie - Zuidwending	4 Cavernes	2003-2011	G	1,6 mln m ³ /uur	0,2
Gasunie - Zuidwending	1 Caverne	2009-2014	G	1,6 mln m ³ /uur	0,1
Nuon - Zuidwending	4 Cavernes	2009-2015	H	0,8 mln m ³ /uur	0,8
Eneco – Epe, Duitsland	2 Cavernes	2009-2012	H	0,2–0,4 mln m ³ /uur	0,89
RWE/Essent, Epe Duitsland	4 Cavernes	2005	G	0,5 mln m ³ /uur	0,4
RWE, Kalle Duitsland	Aquifer		H	0,45 mln m ³ /uur	0,2
Nuon – Epe, Duitsland	4 Cavernes	2005-2011	H	0,5 mln m ³ /uur	0,22
TAQA - Bergermeer	Gasveld	2012-2014	H	57 mln m ³ /dag	4,1

Bron: GTS, Rapport Voorzieningszekerheid Gas 2011; Website: NAM, Eneco, Nuon, RWE/ Essent, Olie en Gasportaal (www.nlog.nl/nl/home/NLOGPortal.html)

De NMa constateerde in haar Marktmonitor 2009 dat partijen, die actief zijn op de groothandelsmarkt voor gas, onvoldoende mogelijkheden hebben om een eigen gasproductenpakket samen te stellen, dit als gevolg van beperkte toegang tot flexibiliteit¹¹. Op basis van deze constatering hebben de NMa en GasTerra, als grote speler op de Nederlandse groothandelsmarkt, bezien op welke wijze hierin verbetering kan worden aangebracht. Gevolg hiervan is dat GasTerra sinds voorjaar 2011 het product 'Storage Service' aanbiedt via door APX-Endex georganiseerde veilingen.

Resultaat: Met het product 'Storage Service' wordt 1,95 miljard m³ aan virtuele seizoensflexibiliteit aan de markt aangeboden in de vorm van zogeheten bundels. Alle bundels voor het seizoen 2011-2012 zijn in het voorjaar van 2011 verkocht. Een vooraankondiging voor het seizoen 2012-2013 heeft reeds plaatsgevonden. Inmiddels heeft APX-Endex eind september 2011 besloten om een secundaire markt voor SBU's in het leven te roepen¹².

Toenemende diversificatie

Diversificatie in de energievoorziening en de gasaanvoer is van belang om de beschikbaarheid van gas op de lange termijn te waarborgen en de marktwerking te bevorderen.

In dit kader dienen de investeringen van Gasunie worden onderscheiden van de investeringen die GTS doet in het landelijke gastransportnet. Deze laatste investeringen volgen rechtstreeks uit de wettelijke taken die GTS als beheerder van dat net heeft. Er is geen vergelijkbare grondslag voor de investeringen van Gasunie, alhoewel die wel aan regulering onderhevig kunnen zijn.

Sinds de splitsing in 2005 heeft Gasunie €4,9 miljard geïnvesteerd in projecten die geen direct verband hebben met wettelijke taken, maar wel een bijdrage leveren aan de diversificatie in gasaanvoer.

Resultaat: Op dit vlak kunnen de volgende belangrijk ontwikkelingen worden genoemd waarbij staatsdeelname Gasunie was betrokken:

- In september 2011 is de GATE-terminal, de eerste LNG-importterminal in Nederland, in gebruik genomen. De terminal, die een belangrijk invoerpunt is voor LNG naar Noordwest-Europa, heeft een initiële doorzetcapaciteit van 12 miljard m³ per jaar. Deze doorzetcapaciteit kan uitgebreid worden naar 16 miljard m³. Met de ingebruikname van de GATE-terminal kan nu ook gas uit landen als Qatar en Trinidad en Tobago direct naar Nederland worden aangevoerd. Nederland is daarmee aangesloten op de wereldmarkt voor LNG, en dat is een belangrijke toevoeging aan de Gasrotonde.

¹¹ Monitor Groothandelsmarkten Elektriciteit en Gas 2009, NMa, November 2009.

¹² Persbericht APX-Endex " APX-Endex Introduces Storage Trading Facility for the TTF Spot Market", 30 september 2011.

- Door de overname van het Noord-Duitse gasnetwerk (eind 2007) is Gasunie in staat om een spilfunctie te vervullen tussen de grote gasproducenten in Noorwegen, Rusland en Nederland enerzijds en afnemers in Nederland, Duitsland en de rest van de Noordwest-Europa anderzijds. Het netwerk is gekoppeld aan Noorse importpijpleidingen in Emden en het Deense gastransportnet, en zal via de Nordeuropäische Erdgas Leitung (NEL) direct gekoppeld worden aan de Nord Stream-pijpleiding, die Rusland rechtstreeks verbindt met Duitsland.
- De gaspijpleiding Nord Stream zorgt voor een extra aanvoerroute van Russisch gas naar Noordwest-Europa. Gas dat via de Nord Stream wordt aangevoerd zal via de NEL en het netwerk van Gasunie Deutschland ook Nederland bereiken. Gasunie heeft een belang van 9% in Nord Stream en 20% in de NEL. De eerste helft van de capaciteit van Nord Stream komt in november 2011 beschikbaar; de tweede helft van de capaciteit zal in het laatste kwartaal van 2012 volledig operationeel zijn.

Resultaat: *De vergroening van de Gasrotonde: investeringen in groen gas*

De productiecapaciteit van groen gas in Nederland is gestegen van 16 miljoen m³ aardgasequivalent in 2009 naar 37 miljoen m³ in 2010, ongeveer 0,24% van de jaarconsumptie van kleinverbruikers in Nederland. Onderstaande tabel geeft een indicatief overzicht van de groengasinstallaties die in 2009 en 2010 in gebruik genomen zijn.

Project	Jaar ingebruikname	Volume (mln. m ³ /jaar)
BioGast, Mijdrecht	2009	0,3
Bouwhuis, Witteveen	2010	1,6
Natuurgas Overijssel (ROVA/HVC), Zwolle	2010	3,2
Van der Groep, Spakenburg	2010	5,5
Attero, Groningen	2010	5,6
Totaal		16,2

Bron: AgentschapNL

Ontwikkeling SDE+

De SDE+ biedt de mogelijkheid om de productie van groen gas de komende jaren ruim uit te bouwen. Ruim tweederde van de subsidieaanvragen voor de SDE+ in 2011 betrof aanvragen voor het opwekken van groen gas. Naar verwachting zal de snelle groei van groen gas de komende jaren doorzetten en dat levert een belangrijke bijdrage aan de vergroening van de Gasrotonde. Doel van de Stichting 'Groen Gas Nederland' is dat de productie van groen

gas in Nederland in 2014 uit zal komen op 300 miljoen m³, In de periode 2025-2030 zou dat nog eens honderd maal zoveel moeten zijn.

Afrondend

Er worden door verschillende partijen grote investeringen gedaan die in meerdere of mindere mate gerelateerd zijn aan de gasrotondestrategie. Uit bovenstaande informatie blijkt dat er de afgelopen periode, ondanks de economisch magere tijden, substantieel is geïnvesteerd in Nederland als Gasrotonde en daarmee ook in de verbindingen met de ons omringende landen. Zoals ook aangetoond in het rapport van Brattle is dit goed voor de ontwikkeling van de gasmarkt, de energievoorzieningszekerheid en onze economie.

5) Voeren van een ‘Gasdiplomatie’

In het Energierapport 2011 staat dat de Nederlandse inzet in internationale energieorganisaties en -fora, waarbij vooral het International Energy Agency (IEA) en het International Energy Forum (IEF) van belang zijn, wordt voortgezet. In beide organisaties speelt gas een belangrijke rol. In oktober 2011 heeft de ministeriële bijeenkomst van het IEA plaatsgevonden en in maart 2012 zal de ministeriële bijeenkomst van het IEF worden georganiseerd. Nederland is co-host van de ministeriële bijeenkomst van het IEF. Nederland is ook waarnemer bij het Gas Exporting Countries Forum, een overlegplatform tussen de grootste gasproducenten ter wereld. Dit houdt in dat Nederland de bijeenkomsten kan bijwonen en de mogelijkheid heeft om de relevante discussies te volgen en daarbij scherp in de gaten houdt dat deze organisatie zich niet onverhoopt tot een kartel ontwikkelt.

Resultaat: In de afgelopen jaren hebben over en weer ministeriële bilaterale bezoeken plaatsgevonden die (mede) in het teken van gas stonden. Zo werden Kazachstan, Rusland, de Verenigde Arabische Emiraten, Saudi-Arabië, Oman, Brazilië, Noorwegen en Qatar bezocht. Ook hebben verschillende bilaterale gesprekken *en marge* van internationale conferenties plaatsgevonden en hebben er bezoeken op hoog ambtelijk niveau plaatsgevonden.

6) Internationaal ondernemen

Het bedrijfsleven heeft de afgelopen jaren diverse bezoeken aan gaslanden gebracht, dit vaak in het kader van de hiervoor genoemde bilaterale ministeriële bezoeken. In een aantal gevallen zijn deze bezoeken ondersteund vanuit het programma voor Collectieve Promotie Activiteiten (CPA)¹³.

---

¹³ Doel van het programma CPA is het bevorderen van handel, investeringen en samenwerking van Nederlandse bedrijven op buitenlandse markten door hen de gelegenheid te bieden deel te nemen aan collectieve promotionele activiteiten. Dit gebeurt d.m.v. een subsidie voor Nederlandse en EU-ondernemingen en organisaties die inkomende en uitgaande handelsmissies, collectieve beursinzendingen en andere collectieve promotionele activiteiten voor Nederlandse bedrijven in het buitenland kunnen en willen organiseren.

Alle gas gerelateerde CPA-projecten van 2009-2011 staan in onderstaande tabel.

Lijst van CPA projecten

Organisator	Project	Jaar
VGT	CBI PowerGen Asia 2009, Thailand	2009
FME-CWM	UM Olie-en Gasindustrie, Algerije	2009
VGT	CBI Power Gen 2010, Singapore	2009
IRO	UM Olie- en Gasindustrie, Maleisië	2009
Koninklijke Metaalunie	UM Metaalsector, Oekraïne	2009
IRO	CBI Olie en Gas, Australië	2010
NCH	UM Gaswinning, Egypte	2011
IRO	CBI World Petroleum Congress, Qatar	2011

7) Versterken kennisinfrastructuur

In de afgelopen twee jaar is het Gasronde innovatie beleid verder vorm gegeven door de gasindustrie uit te nodigen om nieuwe initiatieven en strategische kwesties met betrekking tot de Gasronde te bespreken met de overheid. Ook zijn initiatieven ondersteund om de Nederlandse positie op het gebied van gaskennis en innovatie verder te ontwikkelen. In het huidige topsectoren beleid en de Green Deal zal samen met de industrie verder gewerkt worden aan een concreet Gasronde innovatie programma.

8) Monitoren

Afgelopen jaar is het derde rapport Voorzieningszekerheid Gas (VZG) door GTS opgesteld¹⁴. Het doel van dit rapport is om inzicht te verschaffen in hoeverre de voorzieningszekerheid op korte tot middellange termijn in Nederland is gewaarborgd. De rapportage heeft een horizon tot en met 2030. Het rapport is in opdracht van de minister van Economische Zaken opgesteld ter uitvoering van de wettelijke monitoring taak. Het resultaat van deze werkzaamheden is een jaarlijks rapport dat de input vormt voor de jaarlijkse monitoring rapportage aan de Europese Commissie op grond van de daarvoor geldende Europese richtlijnen.

¹⁴ Zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gas/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/07/26/voortgangsrapportage-gas.html>

2. Verwachte ontwikkelingen en de agenda voor de komende jaren

A. “A Golden Age of Gas”

Onlangs presenteerde het IEA een rapport met de titel “Are we entering a Golden Age of Gas?”¹⁵. Dit rapport gaat in op een aantal internationale factoren en ontwikkelingen die het belang van gas binnen de wereldwijde energiemix verder kunnen doen toenemen.

In zijn analyse benadrukt het IEA dat gas alleen een “gouden periode” kan ingaan indien de industrie, samen met de overheden, in staat is om de juiste marktcondities te creëren en nieuwe technologieën te bevorderen om met gas een bijdrage te leveren aan de mitigatie van de klimaatproblemen. Vanuit dit perspectief is in het kader van het Overlegplatform Gasrotonde gewerkt aan een analyse over de positionering van gas in de energiemix van Noordwest-Europa, onder andere in opmaat naar de Roadmap 2050 van de Europese Commissie waarin mogelijke paden zullen worden beschreven op weg naar een CO₂-reductie van 80-95% in 2050 ten opzichte van 1990¹⁶.

Actie: Roadmap 2050

In het totstandkomingproces van deze Roadmap heb ik me ingezet om een strategische inbedding van gas en de Gasrotonde in de ontwikkeling van de Europese brandstofmix te realiseren. Naar verwachting zal de Commissie in november 2011 de mededeling hierover uitbrengen. Mogelijkerwijs zal het Deense voorzitterschap in het voorjaar van 2012 de mededeling als één van de prioriteiten aanmerken.

B. Energierapport 2011: Nieuwe beleidslijnen

In het Energierapport 2011 geeft het kabinet aan de Gasrotonde te willen versterken door:

- Handhaven productieniveau kleine velden,

Actie: Schaliegas

De ontwikkeling van schaliegas in Nederland kan een belangrijke rol spelen in de ambitie van het kabinet om de Nederlandse gasvoorraden ten volle te benutten. Hoewel de schattingen over de theoretisch aanwezige hoeveelheden schaliegas in de Nederlandse ondergrond veelbelovend zijn, moet de technische en economische potentie van schaliegas in Nederland nader worden geïnventariseerd.

Tijdens het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer op 27 oktober jl. is extra onafhankelijk onderzoek toegezegd. Onderzoek zal worden gedaan naar de mogelijke gevolgen van het zoeken en winnen van schaliegas in Nederland. Hierbij gaat het dan over de mogelijke gevolgen voor veiligheid en impact op mens, natuur en milieu. Tevens is van belang, dat daarbij inzichtelijk wordt gemaakt hoe onze wetgeving deze genoemde

¹⁵ “Are we entering a Golden Age of Gas” OECD/IEA, Parijs, 2011

¹⁶ Zie Position Paper Gas Hub Consultative Platform, <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gas/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/01/10/position-paper-gas-hub-consultative-platform.html>

veiligheden borgt. Bij deze ontwikkelingen staat veiligheid voor dit kabinet voorop; toezicht speelt hierbij een belangrijke rol. Om verantwoord toezicht te kunnen houden, krijgt Staatstoezicht op de Mijnen voldoende mankracht en financiële middelen erbij. Inmiddels zijn er twee vergunningen verleend voor de opsporing van schaliegas die beogen meer duidelijkheid te krijgen over de economisch winbare hoeveelheden schaliegas in de ondergrond.

- Faciliteren gasopslag
- Beter benutten en vergroten transportcapaciteit.

Hiermee wordt voorgebouwd op de beleidsacties die al in gang gezet zijn op basis van de Gasrotondebrief 2009. In aanvulling daarop vraagt het Energierapport 2011 meer specifiek de aandacht voor:

- Versterken kennisontwikkeling
Nederland beschikt over veel hoogwaardige kennis, expertise en ervaring op gasgebied. Het kabinet maakt zich sterk voor het verder uitbouwen van deze kennispositie via het innovatiebeleid dat bepalend is voor de concurrentiekracht en het vergroenen van de Gasrotonde via met name groen gas. Via het Gasrotonde innovatieprogramma zal een technologie en innovatie agenda met de gasector worden ontwikkeld. De eerste stap hierin was een analyse van de huidige positie ten aanzien van R&D. Het AgentschapNL heeft alle door haar fiscaal gestimuleerde innovatieve gasproject geanalyseerd en rondt op dit moment deze studie af via een consultatie van een aantal stakeholders. Ik zal binnenkort dit rapport “Dutch Gas Sector, R&D and Technologies” naar de Tweede Kamer sturen zoals ook door mij aangekondigd naar aanleiding van een verzoek van de Tweede Kamer¹⁷.

Actie: Doelstellingen van het Gasrotonde Innovatieprogramma:

- ontwikkelen lange-termijn strategie om de samenwerking tussen bedrijven en de Nederlandse kennisinstellingen op het gebied van gas te versterken;
- ontwikkelen van een technologie en innovatie agenda met de gasector;
- opzetten van een drietal SBIR aanbestedingen op Gasrotonde innovatie¹⁸;
- vergroening van gas en de gevolgen daarvan op o.a. infrastructuur, handel en de bio-markt;
- bevorderen van de commercialisatie van patenten en kennis op het gebied van gas.

¹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/2011, 29023, nr. 80

¹⁸ Zie www.agentschapnl.nl/onderwerp/hoe-werkt-sbir

Daarnaast laat ik in het MeerJarenProgramma Energie 2011-2014 dat TNO voor mijn ministerie uitvoert een aantal concrete innovatieve ontwikkelingen onderzoeken die gerelateerd zijn aan de Gasrotonde.

- Ondersteuning van de Gasrotonde door de rol van GasTerra als handelshuis

In de Gasrotondebrief is aangegeven dat de toekomst van GasTerra vooral moet worden gezien in het belang van de aanwezigheid van een sterk handelshuis voor de verdere ontwikkeling van de Gasrotonde. Dit is herbevestigd in het Energierapport 2011 waarin is gesteld dat binnen de gasrotondestrategie een blijvende rol van een actieve Europese speler als GasTerra mogelijk kan zijn. GasTerra is gevraagd om, in overleg met zijn aandeelhouders, die toekomstige rol nader uit te werken.

C. Grensoverschrijdende samenwerking netbeheerders en minderheidsprivatisering

In het Energierapport heeft het kabinet een aantal beleidsaanpassingen geformuleerd in relatie tot de landelijke netbeheerders die relevant zijn voor de verdere ontwikkeling van de Gasrotonde:

- Het kabinet zal minderheidsprivatisering van Gasunie toestaan. Hiervoor is een wetswijziging aangekondigd. Minderheidsprivatisering bevordert grensoverschrijdende samenwerking en participatie van netbeheerders. De toenemende integratie van de Europese energiemarkt vraagt hierom. Landelijk netbeheerders in andere landen zijn echter (gedeeltelijk) in private handen. Minderheidsprivatisering kan vergaande samenwerking vergemakkelijken. De netbeheerders kunnen dan wederzijds allianties aangaan en een belang nemen in elkaars aandelen, ook als dit private partijen zijn.
- Ruimte voor voorzieningszekerheid en het inpassen van hernieuwbare energie.

De tariefregulering is sinds de liberalisering sterk gericht op kostendoelmatigheid. Dat heeft goed gewerkt. Maar hierdoor is het lastig om in het huidige reguleringskader rekening te houden met extra ruimte voor investeringen in netten in het kader van voorzieningszekerheid, het verbeteren van de marktwerking en de inpassing van duurzame energie. Ik kom daarom op korte termijn met een wetsvoorstel om in de Elektriciteits- en Gaswet vast te leggen dat bij de regulering van netbeheerders ook rekening moet worden gehouden met voorzieningszekerheid en de transitie naar een duurzame energiehuishouding.

Actie: *Toekomstige positie (landelijke) netbeheerders*

Het kabinet maakt met een wetswijziging de weg vrij voor private financiering in Gasunie en GTS en verruimt daarmee de toegang tot de kapitaalmarkt. Dit maakt (extra) investeringen in het landelijke gastransportnet mogelijk zonder dat deze voor rekening komen van de Rijksbegroting.

Daarnaast zorgt het kabinet er voor dat in de regulering van netbeheerders rekening wordt gehouden met voorzieningszekerheid en de transitie naar een duurzame energiehuishouding.

D. Veranderende Gassamenstelling: een transitievraagstuk

In het Energierapport is uitgebreid aandacht besteed aan de veranderende gassamenstelling. Er zijn tevens verschillende maatregelen aangekondigd om de transitie naar een nieuwe gassamenstelling te faciliteren.

In het publieke debat is een verband gelegd tussen de veranderende gassamenstelling als gevolg van de gasrotondestrategie. Ik heb richting de Tweede Kamer aangegeven dat hier sprake is van een onvermijdelijke ontwikkeling als gevolg van:

- het afnemen van de Nederlandse productie van hoogcalorisch gas uit de Nederlandse kleine velden;
- een groter aandeel van aardgassen uit andere bronnen zoals Rusland en Noorwegen;
- de aanvoer van LNG uit bijvoorbeeld Midden-Oosten of Afrika en,
- de productie van biogas en opwerking tot groen gas.

Op verzoek van GTS, de industrie en brancheverenigingen heb ik begin 2010 de regie op mij genomen ten aanzien van de veranderende gassamenstelling¹⁹. Mijn beleid is erop gericht om een zo breed mogelijk aanbod van verschillende gassen (samenstellingen) in de huidige infrastructuur te kunnen accommoderen. Deze diversificatie komt ten gunste van consumenten en bedrijven.

Voor de verdere uitwerking verwijs ik naar de diverse brieven en rapporten die ik de Tweede Kamer heb toegezonden over dit onderwerp²⁰.

Actie: Toelaten van nieuwe gassen

Uitgangspunt bij het toelaten van ander gas blijft dat er geen extra risico's mogen zijn voor de veiligheid van burger en werknemer alsmede dat de leverings- en voorzieningszekerheid in Nederland afdoende geborgd zijn. Daarbij streef ik ook naar een oplossingsrichting met zo laag mogelijk maatschappelijke kosten.

E. De Europese Agenda

Voor de uitbouw van de Gasrotonde is het wenselijk en noodzakelijk dat er sprake is van een goed functionerende en transparante interne markt. Alleen dan kan gas zonder restricties naar Nederland stromen en vanuit ons land worden gedistribueerd naar elders in de regio.

Actie: Pentlateraal Gas Platform: agenda 2012 en verder

¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/2011, 29 023, nr. 81

²⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/11, 29 023, nrs. 84, nr. 87, nr. 91

De agenda voor het Pentlateraal Gas Platform wordt langs de volgende lijnen uitgewerkt:

- leverings- en voorzieningszekerheid: het onderling afstemmen van de risico-evaluaties en plannen die moeten worden opgesteld in het kader van de Verordening leveringszekerheid aardgas;
- marktwerking: het onderling afstemmen van de procedures rondom Open Seasons en uitwerkingsvraagstukken inzake het derde pakket (kaderrichtsnoeren en netcodes).

Hiermee wordt tevens invulling gegeven aan de intensivering van de regionale samenwerking die zowel met het derde pakket als met de Verordening leveringzekerheid aardgas wordt beoogd. Dit alles zal worden geconcretiseerd in een naar verwachting begin 2012 af te sluiten Memorandum of Understanding. Voor Nederland zal daarbij de nadruk liggen op het creëren van een goed investeringsklimaat, de toegankelijkheid van markten en leveringszekerheid.

Het op 3 maart 2011 in werking getreden derde energiepakket kan hieraan een belangrijke bijdrage leveren. Dit pakket aan Europese wet- en regelgeving markeert immers de volgende stap naar een daadwerkelijke interne markt voor energie en daarmee ook voor gas. Wetgeving waarmee dit derde pakket wordt geïmplementeerd in de Gaswet is eind juni 2011 ingediend bij de Tweede Kamer²¹.

Het derde pakket gaat verder dan het aanpassen van de nationale wet- en regelgeving. Een belangrijk onderdeel wordt gevormd door de zogenaamde kaderrichtsnoeren, richtsnoeren en netcodes die de grensoverschrijdende handel in en het transport van gas moeten vereenvoudigen en faciliteren. Daarbij wordt als streefjaar 2014 genoemd, hetgeen als ambitieus valt te kwalificeren.

De kaderrichtsnoeren richten zich op zaken als congestiemanagement, capaciteitsallocatie, balanceren en harmonisering van tariefstructuren. De nadere uitwerking is daarbij in eerste instantie in handen van de toezichthouders en de landelijke netbeheerders via hun Europese organisaties. Uiteindelijk besluitvorming en vaststelling vinden plaats door de nationale overheden via de daarvoor geldende afspraken binnen de Europese Unie (comitologie).

Actie: De Nederlandse inzet zal per richtsnoer en netcode worden bepaald wanneer deze in comitologie worden gebracht. Van belang daarbij is het volgende:

- de effecten op de werking van de Nederlandse gasmarkt en de marktintegratie in Noordwest-Europa;
- de invloed op de overgang naar een meer duurzame energiehuishouding en

²¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/11, 32 814, nrs. 1-3.

- de invloed op de positie van Nederland als gasland (Gasrotonde) en de waarde van het Nederlandse gas.

Leverings- en voorzieningszekerheid staan hoog op de Europese agenda. Dit is niet verwonderlijk aangezien grote delen van de EU voor hun gas afhankelijk zijn van import uit derde landen. Nederland vormt hier met zijn eigen gasvoorraden een grote uitzondering op, iets dat verder alleen van Denemarken kan worden gezegd.

Deze afhankelijkheid heeft er toe geleid dat eind 2010 de Verordening leveringszekerheid aardgas is vastgesteld²². Deze beoogt de gaslevering aan zogenaamde beschermde klanten (in Nederland de groep van kleinverbruikers) veilig te stellen ten tijde van verstoringen in de gasvoorzieningen. De verordening legt daartoe een infrastructuur- en een leveringsnorm vast en verplicht landen om periodiek een risico-evaluatie uit te voeren en op basis daarvan een preventieve actie - en een noodplan op te stellen. Wetgeving waarmee onderdelen van de verordening worden geïmplementeerd in de Gaswet is eind juni 2011 ingediend bij de Tweede Kamer²³. Parallel daaraan is een start gemaakt met de risico-evaluatie.

F. Gasrotonde als innovatiedrager

Om de innovatie- en concurrentiekracht van de Nederlandse energiesector te versterken is energie, in het kader van het topsectorenbeleid van het kabinet, aangemerkt als economische topsector. Het advies van het topteam Energie onder leiding van de heer Jeroen van der Veer, pleit voor een generieke aanvliegroute om te komen tot een sterke energiesector (“het organiseren van de wedstrijd, in plaats van het kiezen van winnaars”). In dit advies is de Gasrotonde gepositioneerd als innovatievehikel. Centrale vraag in het advies is op welke wijze de overheid de Nederlandse energiesector optimaal kan ondersteunen om economische kansen te benutten. Geconstateerd wordt dat het stimuleren van innovatieve toepassingen noodzakelijk is om de gasrotondestrategie tot een succes te maken.

In haar advies heeft het topteam energie aangegeven dat het consistent en generiek beleid zinvoller vindt dan het “kiezen van winnaars” of het uitsluiten van opties. Het topteam geeft aan dat het wenselijk is dat de Nederlandse energiesector tussen nu en 2020 een transitie naar een meer duurzame en CO₂-arme sector weet te realiseren en daar tegelijkertijd meer geld mee gaat verdienen. Het verbeteren van het innovatiebeleid is hierbij cruciaal, want innovatie is bepalend voor de concurrentiekracht op lange termijn en voor het rendabel maken van duurzame energieopties.

De door het topteam aangegeven gewenste verbeteringen zijn:

- verhogen van de organisatiegraad van de sector en aanpakken van versnippering van mensen en middelen op onderzoeksvlak om de sector

---

²² Verordening (EU) Nr. 994/2010 van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gaslevering en houdende intrekking van Richtlijn 2004/67/EG van de Raad.

²³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/11, 32 806, nrs. 1-3.

beter in staat te stellen marktkansen te benutten en de R&D effectiviteit te verhogen;

- verbeteren van de regie in de onderzoeksketen en focus in onderzoeksinspanningen ten behoeve van de vertaling van onderzoek naar toepassing en aansluiting tussen onderzoeksinspanningen en marktkansen;
- meer vraagsturing aanbrengen in het onderzoek ten behoeve van het verhogen van de R&D en verbeteren van de aansluiting van onderzoek op toepassing;
- sector stimuleren tot het flexibel inspelen op marktkansen door als overheid meer faciliterend en minder sturend te zijn.

Het topteam geeft hierbij een aantal adviezen die opgenomen zijn in het rapport van het Topteam Energie²⁴.

Actie: Topgebied Energie en de Gasrotonde

Verwacht mag worden dat de bovenstaande maatregelen ook een positief effect zullen hebben op de ontwikkeling van de Gasrotonde." . In de Bedrijfslevenbrief heb ik aangegeven de adviezen van het topteam te gaan uitvoeren²⁵. Inmiddels is het topteam energie in de tweede fase gestart. Belangrijke accenten in hun werk zullen liggen op het bewerkstelligen van innovatiecontracten, waarmee bedrijfsleven, onderzoekswereld en overheid programma's schrijven op inhoudelijke innovatie thema's, en het schrijven van een Human Capital agenda (topsectoren breed).

Green Deals

De Green Deal is gericht op het mogelijk maken van concrete projecten die leiden tot groene economische groei. Het kabinet heeft verschillende Green Deals afgesloten die de vergroening van de Gasrotonde stimuleren²⁶. Groen gas komt terug in deals met onder andere de provincies Fryslan, Groningen, Drenthe en Noord-Holland en in de deal met de provincie Gelderland. Daarnaast is de Stichting Groen Gas Nederland door bedrijven en het kabinet opgericht om bedrijven met plannen voor de productie van groen gas te ondersteunen. Doel van de Stichting Groen gas Nederland is het realiseren van 300 mln m3 groen gas in 2014 en verdere groei richting uiteindelijk 3 miljard m3 in 2030. Ook zijn er verschillende deals in het agrocomplex die een verlagend effect kunnen hebben op de kostprijs van groen gas.

²⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/11, bijlage bij Kamerstuk 32637, nr.14.

²⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010/11, 32 637, nr. 15.

²⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2011/12, 33043.

Actie: De Green Deal is een continu proces. Het kabinet moedigt bedrijven, maatschappelijke organisaties en medeoverheden dan ook aan om in de komende tijd met nieuwe projecten voor de Green Deal te komen, ook in het kader van groen gas.